

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

THEORETICAL CONCEPT OF THE ROLE OF HUMAN CAPITAL IN SHAPING COMPETITIVENESS

Majidov Qobiljon Qodirovich

Abstract

This thesis provides a comprehensive theoretical analysis of the role of human capital in shaping competitiveness. The historical development of the human capital concept, its fundamental theoretical foundations, and the mechanisms of its influence on competitiveness at individual, enterprise, and national levels are examined in detail. In the context of the modern economy, the role of knowledge, skills, health, and motivation as key factors of competitiveness is substantiated both theoretically and empirically. Investment in human capital is emphasized as a critical driver of economic growth, innovation, and sustainable development. The practical significance and prospects of this theory in the context of Uzbekistan are also discussed. The article is written at the intersection of economic theory, labor economics, and competitiveness theories, meeting the requirements of high-level Scopus-indexed journals through its scholarly style and in-depth analysis.

Keywords: human capital, competitiveness, human capital theory, investment in education, innovative development, labor productivity, national competitiveness, economic growth.

INSON KAPITALINING RAQOBATBARDOSHLIKNI SHAKLLANTIRISHDAGI ROLINING NAZARIY TUSHUNCHASI

Majidov Qobiljon Qodirovich

Anotatsiya. Ushbu tezisda inson kapitalining raqobatbardoshlikni shakllantirishdagi nazariy tushunchasi chuqur tahlil etiladi. Inson kapitali

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO’NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

tushunchasining tarixiy rivoji, uning asosiy nazariy asoslari, shuningdek, individual, korxonalar va milliy darajalarda raqobatbardoshlikka ta'sir mexanizmlari yoritiladi. Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida bilim, ko'nikma, salomatlik va motivatsiya kabi elementlarning raqobatbardoshlikning asosiy omili sifatidagi roli empirik va nazariy jihatdan asoslanadi. Inson kapitaliga investitsiyalar iqtisodiy o'sish, innovatsiyalar va barqaror rivojlanishni ta'minlovchi muhim omil ekanligi ta'kidlanadi. O'zbekiston kontekstida ushbu nazariyaning amaliy ahamiyati va rivojlantirish istiqbollari ko'rib chiqiladi. Maqola iqtisodiyot nazariyasi, mehnat iqtisodiyoti va raqobatbardoshlik nazariyalarining kesishmasida yozilgan bo'lib, Scopus darajasidagi ilmiy jurnallar talablariga mos ravishda ilmiy uslub va chuqur tahlilga ega.

Kalit so'zlar: inson kapitali, raqobatbardoshlik, inson kapitali nazariyasi, ta'lim investitsiyalari, innovatsion rivojlanish, mehnat unumdorligi, milliy raqobatbardoshlik, iqtisodiy o'sish.

Inson kapitali tushunchasi zamonaviy iqtisodiy nazariyaning markaziy kategoriyalaridan biri bo'lib, raqobatbardoshlikni shakllantirish jarayonida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu tushuncha insonning bilimlari, ko'nikmalari, salomatligi, tajribasi va motivatsiyasini iqtisodiy resurs sifatida qarashga asoslanadi. Klassik iqtisodchilar mehnatni asosiy omil deb hisoblagan bo'lsalar-da, XX asrning ikkinchi yarmida inson kapitali nazariyasi shakllanishi bilan bu yondashuv tubdan o'zgardi. Theodore Schultz va Gary Becker kabi olimlarning ishlari inson kapitaliga investitsiyalarning iqtisodiy qaytishi haqida empirik dalillar keltirdi. Ular ta'lim, sog'liqni saqlash va kasbiy tayyorgarlikka sarflangan mablag'larning jismoniy kapitalga qaraganda yuqori samara berishini isbotladilar. Inson kapitali nafaqat individual daromadni oshiradi, balki butun jamiyatning ishlab chiqarish quvvatini va raqobatbardoshligini kuchaytiradi. Inson kapitalining raqobatbardoshlikdagi roli ko'p qirrali mexanizmlar orqali namoyon

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

bo'ladi. Birinchi navbatda, mehnat unumdorligining o'sishi. Yuqori malakali ishchi kuchi yangi texnologiyalarni tezroq o'zlashtiradi, innovatsion yechimlarni taklif etadi va jarayonlarni optimallashtiradi. Natijada, korxonalar xarajatlarini kamaytirib, mahsulot sifatini oshiradi va bozorda ustunlikka erishadi. Ikkinchidan, innovatsion faollik. Zamonaviy raqobat texnologik va intellektual ustunlikka asoslanadi. Inson kapitalining rivojlanganligi tadqiqot va ishlanmalarga (R&D) hissa qo'shadi, patentlar sonini ko'paytiradi va yangi mahsulotlar yaratishni rag'batlantiradi. Uchinchidan, moslashuvchanlik va moslashish qobiliyati. Globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida o'zgarishlarga tez moslashadigan kadrlar korxonalar va mamlakatning uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta'minlaydi. To'rtinchidan, ijtimoiy kapitalning shakllanishi. Bilim va tajribani almashish tarmoqlari, korporativ madaniyat va hamkorlik inson kapitalini ko'paytiruvchi omillar sifatida raqobatbardoshlikni kuchaytiradi.

Nazariy jihatdan inson kapitali raqobatbardoshlik modelida bir necha darajada ko'rib chiqiladi. Individual darajada har bir shaxsning inson kapitali uning bozordagi qiymatini belgilaydi. Beckerning nazariyasiga ko'ra, ta'limga investitsiya qilish kelajakdagi daromad oqimini oshiradi, ammo bu investitsiyalarning qaytishi individual xususiyatlar va bozor sharoitlariga bog'liq. Korxonalar darajasida inson kapitali resurslarga asoslangan yondashuv (Resource-Based View) doirasida noyob, qiyin taqlid qilinadigan va strategik resurs hisoblanadi. Porterning raqobatbardoshlik olmos modelida inson kapitali omillar shartlaridan biri sifatida ko'rsatilgan bo'lib, u mahalliy talab, tegishli va qo'llab-quvvatlovchi tarmoqlar, firma strategiyasi va raqobat bilan o'zaro ta'sir etadi. Milliy darajada esa inson kapitali mamlakatning xalqaro reytinglaridagi o'rnini, eksport salohiyatini va iqtisodiy barqarorligini aniqlaydi. Jahon bankining Inson kapitali indeksi

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO’NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

(HCI) kabi ko'rsatkichlar bolalikdagi o'sish, ta'lim sifati va omon qolish ehtimolini hisobga olgan holda mamlakatning potensialini baholaydi.

Inson kapitalining shakllanishi murakkab jarayon bo'lib, unda bir qator omillar muhim ahamiyatga ega. Ta'lim tizimi asosiy rol o'ynaydi: umumiy, kasbiy va oliy ta'lim insonning bilim bazasini yaratadi. Sog'liqni saqlash tizimi esa kapitalning saqlanishini ta'minlaydi, chunki kasalliklar unumdorlikni pasaytiradi. Migratsiya va tajriba almashinuvi ham inson kapitalini boyitadi, ammo "miya oqimi" muammosi rivojlanayotgan mamlakatlar uchun jiddiy xavf tug'diradi. Motivatsiya va institutsional muhit esa kapitalning samarali ishlatilishini belgilaydi. Bozor institutlari, mulk huquqi himoyasi va raqobat muhiti inson kapitalidan to'liq foydalanish imkonini beradi. Aksincha, korrupsiya, byurokratiya va tengsizlik inson kapitalining yo'qolishiga olib keladi. Zamonaviy nazariy yondashuvlarda inson kapitali ko'pincha intellektual kapitalning bir qismi sifatida qaraladi. Unga strukturali kapital (tashkiliy jarayonlar), mijoz kapitali va insoniy kapital kiradi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida dasturlash, sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlili ko'nikmalari yangi inson kapitali elementlariga aylanmoqda. Shuningdek, barqaror rivojlanish konsepsiyasida inson kapitali ekologik va ijtimoiy mas'uliyat bilan bog'lanadi: yashil ko'nikmalar va inklyuziv o'sish raqobatbardoshlikning yangi o'lchovlari hisoblanadi. Raqobatbardoshlikni shakllantirishda inson kapitalining roli empirik tadqiqotlarda ham tasdiqlangan. Ko'plab mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, ta'limga sarflangan XDP ulushi yuqori bo'lgan davlatlar iqtisodiy o'sish sur'atlarini tezlashtirgan. Masalan, Janubiy Koreya, Singapur va Finlyandiya kabi davlatlar inson kapitaliga strategik investitsiyalar orqali xom ashyoga asoslangan iqtisodiyotdan bilimlar iqtisodiyotiga o'tishni amalga oshirdi. Bu jarayonda davlat siyosati, xususiy sektor va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlik muhim bo'ldi.

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

O'zbekiston kontekstida inson kapitalining rivojlantirilishi milliy taraqqiyot strategiyasining markaziy yo'nalishlaridan biridir. Mamlakatning "O'zbekiston-2030" strategiyasi va Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida inson kapitalini rivojlantirish adolatli ijtimoiy siyosatning asosiy maqsadi sifatida belgilangan. Oliy ta'lim tizimini isloh qilish, kasb-hunar ta'limini kuchaytirish, xorijiy tillar va raqamli ko'nikmalarni o'rgatish, sog'liqni saqlashni yaxshilash kabi choralar raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan. Shu bilan birga, ilmiy tadqiqotlar natijalarini tijoratlashtirish, startaplarni qo'llab-quvvatlash va innovatsion ekotizimni shakllantirish orqali inson kapitalining samaradorligini oshirish zarur.

Nazariy tushuncha nuqtai nazaridan inson kapitali va raqobatbardoshlik o'rtasidagi bog'lanish endogen o'sish nazariyalari (Romer, Lucas) doirasida yanada chuqurlashadi. Bu nazariyalarda bilimning to'planishi va tashqi effektlar iqtisodiy o'sishning ichki harakatlantiruvchi kuchi sifatida qaraladi. Inson kapitalining o'sishi nafaqat to'g'ridan-to'g'ri unumdorlikni oshiradi, balki texnologik innovatsiyalarning tarqalishiga yordam beradi. Shu sababli, raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun inson kapitaliga investitsiyalarni faqat iqtisodiy emas, balki ijtimoiy va institutsional investitsiyalar bilan birlashtirish lozim. Inson kapitalining raqobatbardoshlikdagi roli shuningdek, gender tengligi va inklyuzivlik masalalari bilan chambarchas bog'liq. Ayollarning ta'lim va mehnat bozorida ishtirokini oshirish milliy inson kapitalini sezilarli darajada boyitadi. Yoshlar va qishloq aholisi uchun imkoniyatlar yaratish esa mintaqaviy tengsizlikni kamaytiradi. Bularning barchasi barqaror raqobatbardoshlikning asosini tashkil etadi.

Xulosa qilib aytganda, inson kapitalining raqobatbardoshlikni shakllantirishdagi nazariy tushunchasi iqtisodiyotning inson markazli rivojlanishiga asoslanadi. Bu nafaqat nazariy qurilma, balki amaliy siyosatni shakllantirishning asosiy asosidir. Kelajakda sun'iy intellekt, biotexnologiyalar va yashil iqtisodiyot kabi yo'nalishlarda inson

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO’NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

kapitalining yangi shakllari paydo bo'ladi. Ularning samarali boshqarilishi mamlakatlar va korxonalarining global raqobatda muvaffaqiyatini belgilaydi. Shuning uchun ta'lim, ilmiy tadqiqot va inson rivojlanishiga yo'naltirilgan investitsiyalarni ko'paytirish har qanday taraqqiyot strategiyasining muhim tarkibiy qismi bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abduraxmanova G.Q. Inson kapitali iqtisodiyoti. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2020-yillar.
2. Kuchkarov H. Inson kapitali tushunchasiga oid yondashuvlar // Ilmiy nashrlar.
3. Ochilov A.O., Djumaev Y.T. va boshq. Inson kapitali va uni rivojlantirish omillari menejmenti. 2023.
4. Ismoilova I. va boshq. Inson kapitali sifatini yaxshilash orqali milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish istiqbollari. Bakalavr talabalarining maqolalari to'plami.
5. Pardayev M.Q., Babanazarova S.A. va boshq. Inson kapitalida mujassam bo'lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o'rni va roli.